

OBSAH

SHRNUTÍ HLAVNÍCH POZNATKŮ A DOPORUČENÍ	9
Výzvy před námi: rychlý proces stárnutí a předčasný odchod z trhu práce	9
Vliv nedávných reforem na tyto výzvy	9
Další reformy důchodů a pracovních příjmů	10
Odstraňování překážek na straně zaměstnavatelů při přijímání a zaměstnávání starších pracovníků	12
Zlepšování schopnosti uplatnění starších pracovníků na trhu práce	13
ÚVOD	15
Kapitola 1. VÝZVY PŘED NÁMI	17
1. Demografické skutečnosti	17
2. Potenciální ekonomické a sociální důsledky	20
3. Klíčový faktor v pozadí projekcí: chování starších pracovníků na trhu práce	20
Kapitola 2. SOUČASNÁ SITUACE STARŠÍCH PRACOVNÍKŮ NA TRHU PRÁCE	25
1. Český trh práce – současná charakteristika	25
2. Situace starších pracovníků na trhu práce	25
3. Nezaměstnanost mezi staršími pracovníky: charakteristiky a tendence	32
Kapitola 3. OCHRANA LIDÍ PŘI SOUČASNÉM POSILOVÁNÍ POBÍDEK K PRÁCI: ÚLOHA SYSTÉMU SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ	37
1. Důchody a další sociální dávky dostupné starším pracovníkům: podmínky pro jejich poskytování	37
2. Vliv důchodů a jiných sociálních dávek na motivaci k práci	48
3. Současná politická diskuse	53
Kapitola 4. ODSTRAŇOVÁNÍ BARIÉR NA STRANĚ ZAMĚSTNAVATELŮ	55
1. Personální politika podniků	55
2. Náklady na pracovní sílu	59

3. Ochrana zaměstnanosti – překážka nebo jistota?	63
4. Úprava pracovních podmínek	65
5. Subvencování pracovních nákladů pro starší pracovníky	68

Kapitola 5. POMOC STARŠÍM PRACOVNÍKŮM K ZÍSKÁNÍ PRÁCE A POKRAČOVÁNÍ V ZAMĚSTNÁNÍ 71

1. Úloha lidského kapitálu na trhu práce	71
2. Zvyšování kvalifikace starších pracovníků je klíčovou otázkou	78
3. Význam aktivních programů na trhu práce	81
4. Usnadňování přístupu k samostatné výdělečné činnosti	89

Kapitola 6. VYTVÁŘENÍ VÍCE PRACOVNÍCH PŘÍLEŽITOSTÍ PRO VŠECHNY 91

1. Stabilní makroekonomický rámec	91
2. Alternativní způsoby zvýšení ekonomické účasti a zaměstnanosti	91
3. Vzájemná soudržnost opatření	95

BIBLIOGRAFIE 97

ZKRATKY ZEMÍ OECD 101

Seznam rámečků

Rámeček 3.1. Nejnovější důchodové reformy	38
Rámeček 3.2. Švédsko zavádí větší pružnost do systému starobních důchodů	49
Rámeček 3.3. Současné reformní návrhy	53
Rámeček 4.1. Národní program přípravy na stárnutí na období 2003-2007	58
Rámeček 4.2. Iniciativa EQUAL v České republice	59
Rámeček 4.3. Novelizace zákoníku práce z roku 2000	64
Rámeček 4.4. Vládní subvence zaměstnavatelům	69
Rámeček 5.1. Aktivní programy trhu práce a veřejné služby zaměstnanosti v České republice	81
Rámeček 5.2. Nová linie 50 plus ve Velké Británii	87
Rámeček 6.1. Národní plán zaměstnanosti (NPZ)	92

Seznam obrázků

Obrázek 1.1. Pravděpodobná délka života při dožití 65 let podle pohlaví, 2000	18
Obrázek 1.2. Projektované trendy v mírách závislosti, 2000-2050	19

Obrázek 1.3.	Scénáře růstu pracovní síly, 1950-2050	21
Obrázek 1.4.	Roční růst pracovní síly podle „konstantního“ scénáře ve vybraných členských zemích OECD, 1950-2050	22
Obrázek 1.5.	Skutečný a zákonem stanovený věk odchodu do důchodu v členských zemích OECD, 2002	23
Obrázek 2.1.	Míra účasti podle pohlaví a věku, 2002	26
Obrázek 2.2.	Míra účasti starších pracovníků ve vybraných zemích OECD, 2002	27
Obrázek 2.3.	Míra zaměstnanosti starších pracovníků (50-64 let) ve vybraných členských zemích OECD, 2002	28
Obrázek 2.4.	Rozdíly v míře zaměstnanosti mezi staršími pracovníky a prvotní věkovou skupinou pracovníků, 1993-2002	29
Obrázek 2.5.	Zaměstnání na zkrácený pracovní úvazek podle pohlaví a věku, 2002	30
Obrázek 2.6.	Míry nezaměstnanosti podle věku a pohlaví, 1993-2002	33
Obrázek 2.7.	Míry a trvání nezaměstnanosti podle věku a pohlaví ve vybraných členských zemích OECD, 2001	34
Obrázek 3.1.	Veřejné výdaje na starobní důchody, 2000-2050	41
Obrázek 3.2.	Neaktivita z důvodu nemoci nebo zdravotního postižení ve vybraných členských zemích OECD, 2001	47
Obrázek 3.3.	Cesty opuštění trhu práce v roce 2002	51
Obrázek 3.4.	Vybrané sociální dávky a jejich úroveň, 2001	52
Obrázek 3.5.	Kompenzační „daň“ pro čtyřčlennou rodinu, 2001	54
Obrázek 4.1.	Výdělkové profily podle věku ve vybraných zemích OECD	61
Obrázek 4.2.	Výdělkové profily podle věku a stupně vzdělání v České republice	62
Obrázek 5.1.	Rozdíl v míře účasti starších pracovníků podle stupně vzdělání, 2002	72
Obrázek 5.2.	Postavení na trhu práce podle dosaženého vzdělání a věku v České republice, 2002	73
Obrázek 5.3.	Úroveň vzdělání v zemích OECD podle pohlaví a věku, 2002	75
Obrázek 5.4.	Odborné školení starších pracovníků podle druhu výuky, 2001	79

Seznam tabulek

Tabulka 2.1.	Postavení starších pracovníků na trhu práce podle pohlaví a regionů, 2001	31
Tabulka 2.2.	Postavení na trhu práce podle věku a pohlaví, Česká republika a OECD, 2001	35

Tabulka 3.1.	Starobní důchod v poměru k hrubé a čisté průměrné mzdě, 1994-2003	39
Tabulka 3.2.	Přerozdělovací úloha starobních důchodů, 2001	40
Tabulka 3.3.	Státní příspěvek pro soukromé penzijní připojištění	42
Tabulka 3.4.	Účast v penzijních fondech, 1994-2002	43
Tabulka 3.5.	Věková struktura účastníků doplňkových penzijních fondů, 1994-2002	44
Tabulka 3.6.	Struktura důchodů v České republice, 1996-2003	50
Tabulka 4.1.	Obecné postoje k lidem starším 65 let podle věkových skupin, 2001	56
Tabulka 4.2.	Osobní zkušenosti s věkovou diskriminací na pracovišti podle pohlaví, věku a velikosti podniku, 2000	57
Tabulka 4.3.	Příspěvky na sociální zabezpečení ve vybraných členských zemích OECD, 2003	63
Tabulka 4.4.	Pracovní úvazky podle pohlaví, věku a vzdělání, 2001	66
Tabulka 4.5.	Důvody pro zkrácený pracovní úvazek podle pohlaví a věku, 2002	66
Tabulka 4.6.	Přesvědčení, že „v 60 letech budu schopen vykonávat stejnou práci jako nyní“ podle kategorie povolání, pohlaví a věku, 2000	67
Tabulka 5.1.	Gramotnostní dovednosti podle pohlaví a věkových skupin, 1998	76
Tabulka 5.2.	Používání cizích jazyků v zaměstnání podle vzdělání, pohlaví a věku, 2001	77
Tabulka 5.3.	Odborné školení podle postavení na trhu práce, vzdělání, pohlaví a věku v České republice, 2002	77
Tabulka 5.4.	Rekvalifikace uchazečů o zaměstnání podle výsledků a věku, 2002	82
Tabulka 5.5.	Podmínky přijetí nového nebo lepšího zaměstnání podle pohlaví a věku, 2001	84
Tabulka 5.6.	Metody hledání zaměstnání podle pohlaví a věku, 2001	85
Tabulka 5.7.	Zaměstnanost podle pohlaví a věku, 2002	90
Tabulka 6.1.	Podíl pracovníků podle počtu odpracovaných hodin týdně, věku a pohlaví, 2002	93
Tabulka 6.2.	Osoby, které by si přály pracovat ve svém současném zaměstnání méně, stejně nebo více hodin, 2001	94